

1941 Krigen kom til Hammer

Norge er et vakkert land. Skatval er et vakkert stykke av dette landet. Og Håmmår-grenda er blant de vakreste. Stopper en på E6 ovenfor Hammer og beveger seg utpå kanten, vil et utsyn åpne seg som etter min mening er blant de mest storslagne langs hele E6 fra Kirkenes til Roma. For meg er det helt ufattelig at Statens Vegvesen har lagt en rasteplass på østsiden av E6 på Tiller. Den burde vært utbygd på vestsiden av veien, og etter et samarbeid mellom Statens vegvesen, kommunen og grunneieren. Med godvilje burde kanskje dette kunne la seg gjøre både teknisk og trafikkikkerhetsmessig. Det er ofte spørsmål om vilje. Ved en sådan rasteplass – som kunne vært drevet i mindre målstock kommersielt - av personer fra Hammergrenda, ville de åpnet *Norgeshistorien* for de veifarende - kombinert med et panorama - på en helt unik måte.

Ole J Hammer kjøpte Hammer gård for Kr 20 000 i 1916, og bygde seg hus på Nedre Hammer i tiden 1927-34. Han hadde nok store planer for sin eldste sønn, Jon. Men slik skulle det ikke gå. Jon falt ved kampene nedenfor Ingstadkleiv fort i midten av april 1940. I 1941 ble det bygd nytt uthus på (gamle) Øvre Hammer, med tanke på gårddeling.



Men så kom tyskerne og la beslag på hele området, og blant annet bygde de om det nye uthuset til kaserne for soldatene. Etter krigen, var det vi i dag kaller Solhaugen, så stort utbygd at det ikke egnet seg som uthus. Hele området på 12 mål ble derfor fraskilt av Ole J Hammer og solgt til Trøndelag krets av Norges Kristelige Ungdomsforbund Solhaugen var i perioden 1947 - 49 bibelskole. Deretter pensjonat frem til april 1956, da Kristenfolkets Edruskapsråd etablerte et kurhjem for alkoholmisbrukere. Solhaugen fungerte som et rehabiliteringssenter frem til 30.september 1989. Da ble Aglo videregående skole etablert, og ved overgangen til nytt årtusen drives Aglo som et opplæringscenter bestående av fem enheter: Familiesenter, Barnehage, Skoleavdelinger, Drifts- og støttefunksjoner og Y12 – fritidstilbud i Stjørdal kommune, primært for ungdom i den videregående skole.

I og med at Solhaugen på en måte var uegnet som gårdsbruk, ble det til at Selma og Søren Hammer overtok Nedre Hammer i 1948. Senere fikk Olav, bror til Søren ca. 1/3 av gården og bygde hus på (nye) Øvre Hammer (Trollfoten) i 1951, mens den virkelige (gamle) Øvre Hammer ble det som vi i dag kjenner, som nevnt ovenfor, som Aglo videregående skole.

Søren, sønn til Marit (født Forbord) og Ole J. Hammer, gifter seg med Selma J.Jansen i 1939. Hun kommer opprinnelig fra Sokna i Buskerud. De får tre barn, Ola, Jon og Sissel. Ola gifter seg med Astri Katharine Lonmo fra Bratsberg i 1964, og overtar gården i 1974. De har drevet gården frem til nå, da eldste gutten, Svein Tore – nylig har overtatt, mens Astri og Ola har flyttet inn i kårboligen rett ovenfor.

Da krigen kom til Hammer og Svea, ble hele strandlinjen fra Hammerbakk til Sveskjæra beslaglagt av tyskerne, og faktisk har oppsitterne ennå ikke fått den tilbake. Tyskerne hadde tidlig sine planer klare, som et støtteapparat ovenfor Tirpitz. Fra det vi i dag kjenner som Steinvik Lager og til Sveskjæret, etablert tyskerne 27 bunkere. Hver av disse var på 12 x 22

m. Murene var 1 m tykke. Store jordmasser ble gravd ut og brukt som jordvoll (skjul) mot fjorden, slik at noe av strandlinjen, båtaustene og fiskemulighetene ble ødelagt. Alt ble beplantet av fanger som tyskerne holdt i området, slik at hele den vakre kyststripen, med sine flotte sandstrender ble raskt bevokst – og ligger der i dag som en kam av skjemmende vegetasjon. Tyskerne etablerte minefelt på ca 10 m utenfor ytre gjerde. Så vidt en vet gikk ikke noen mennesker i ”fella”, men flere dyr omkom, blant annet hunden til Ola Hammer.

Litt lenger nord og nedenfor Nedre Hammer lå før krigen en gammel husmannsplass de kalte Belsvik. Denne ble omsider revet av tyskerne, og ble etter krigen en del av Steinvik Lager. Folket på Belsvik ble tvangsflyttet. De dro til Åsen, og kom ikke tilbake etter krigen. Nord for

Belsvik lå Hammerhaug. Her voks Sigmund Hammerhaug opp, født i september 1932. I april 1941 fikk familien på Hammerhaug en måned på ”å fjerne seg”. Det samme måtte Hanna og Hågen Hammerhaug gjøre. De flyttet til Trygve Sten på Langstein. Fra tysk hold var det noe stort på gang. For en sliterfamilie på et småbruk var det ikke bare å flytte. Men de hadde ikke noe valg, og heldigvis fikk Sigmund, Laura og Arne husrom på gården



Selma Hammer, Sigmund Hammerhaug, Astri og Ola Hammer

Heggesaunet. Her møtte Sigmund tenårene, i et område som etter hvert ikke bare skulle kry av tyskere, men og krigsfanger av ulik nasjonalitet. I 1944 flyttet familien ned til Øvre Hammer, hvor de kom meget tett innpå tyske soldater. Spennende for en tenåring som Sigmund Hammerhaug, men for familien nok en prøvelse på så mange måter. Tyske soldater kom tilbake fra østfronten til en form for rekreasjon på Øvre Hammer. I forbindelse med det var Sigmund vitne til at tyskerne skaffet tilveie 15 eiketønner med rødvin, og at det samtidig ankom busser med kvinnelige ”sosialarbeidere” fra Trondheim. For en unggutt i puberteten ble det nok litt smugtitting. Etter krigen ble folkene fra Hammerhaug boende et par år til på Øvre Hammer før de fikk flytte hjem til Hammerhaug. Distriktslege Einar Arentzen bestemte at våningshuset på gården måtte rives av helsemessige årsaker. Nytt hus ble bygd på samme tomta, og i 1947 flyttet de hjem igjen til Hammerhaug.

I Hesttrøa – i mot grensa til Svea, bygde tyskerne opp en brakkeleir på 5 store brakker med vakthus og plass til over 150 personer. Tyskerne tok seg til rette på Nedre Hammer. De plasserte en kvinnelig tysk sekretær i kårkjøkkenet og 3 norske kvinner på loftsrommet på kårenden. De norske kvinnene jobbet på kjøkkenbrakka i leiren. Dag og natt kjørte tyskerne - tvert igjennom Nedre Hammer - grus fra grustaket ved Trollfoten. Ved Trollfoten ble – som tidligere nevnt - nygården ”Øvre Hammer” etablert i 1951. Dette ble det nye hjemmet til Ruth og Olav O.Hammer.

Da krigen kom til Hammer og Svea – og området ble besatt av mange hundre tyskere, ante nok bygdafolket at noe var på gang. Ved siden av Øvre Hammer etablerte tyskerne seg på Hammerhaug, og en av bygningene på småbruket – som fortsatt står der - tjente som forlegning for serbiske og russiske krigsfanger. Fire serbere ble slått i hjel av tyske fangevoktere, og gravlagt sør av Norset. Disse ble senere flyttet til Skatval kirkegård, og deretter til en kirkegård i Trondheim.

Det skal og nevnes at spesielt mange lærere fra østlandet ble tvangssendt til Hammergrenda for å arbeide. I 1944 kom det i tillegg tre flyktningfamilier fra Finmark. De bodde i hovedlånan på Øvre Hammer frem til 1946.

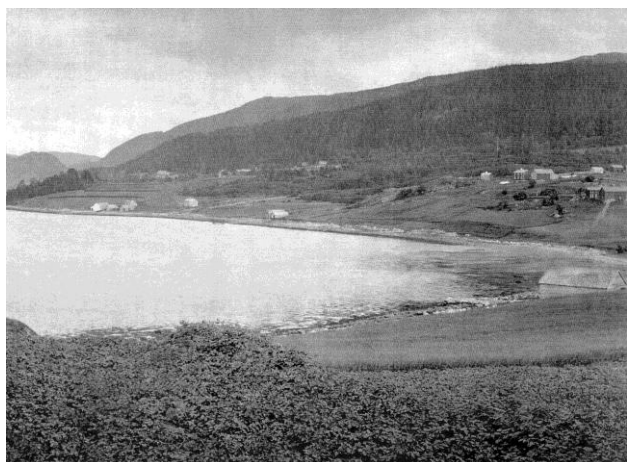
Røykleggingsanlegg ble anlagt på Nedre Hammer, Hammerhaug og i Krokvika. 8 i hver brakke. Åsenfjorden og Fættenfjorden ble effektivt røyklagt med jevne mellomrom. Det ble etablert undervannsnett fra Fløan mot Frosta, og over Vuddudalen strakk tyskerne kabellengder. Tragikomisk var det kun et fly som gikk i kabelen, og det var et tysk fly med tre offiserer om bord. Alle ble drept. Når tyskerne så i tillegg etablerte luftvernartilleri på Tiller og andre strategiske høyder rundt fjorden – ble på en måte fjorden, området og lufta over hermetisk. Og i ettertid demonstrerte tyskerne sin dyktighet i så måte. Tross iherdig innsats fra RAF – som mistet flere fly og flygere, samt norske og utenlandske motstandsfolk, lyktes ikke noen å skadeliggjøre Tirpitz de to periodene den lå i Fættenfjorden. I ettertid gjør nok enkelte seg visse tanker i så måte. Hadde RAF klart å senke Tirpitz mens den lå ankret eller var på tokt/trening - ville det trolig ikke ha utgjort noen større fare for lokalbefolkningen – utenom selve angrepene, men hadde motstandsfolkene med Shetlands-Larsen i spissen lyktes – kunne lett tyskerne sett seg ut ”lokale sabotører” og iverksatt represalier. Kanskje kan lokalbefolkningen rundt Åsenfjorden være glad for at ikke Tirpitz ble senket der og da. Dette er selvsagt kun ”tanker” – men det ene er vel like rett eller galt som det andre.

Shetlands-Larsen lyktes ikke fordi en av torpedoene falt av. Det ble iverksatt en ”redningsaksjon” – med tanke på å føre ”sabotørene” over til Sverige. I den forbindelse hevdes det at meningen var å ta imot motstandsfolkene ved Sveskjæret, omtrent midt i selve hjerte til tyskerne. I så fall, en dristig plan.

Det er så meget historie tilknyttet Skatval, langt mer enn Steinvikholm. Det forbauser meg at krigen rundt Hammer ikke er mer omtalt. Stjørdalens okkupasjonshistorie i to bind – synes noe snau hva gjelder dette geografiske området.

Etter krigen skulle Sigmund Hammerhaug være med å hjelpe til på det som ble hetende Steinvik Lager. Lite ante han den gangen at han skulle bli der i nærmere 50 år. Da tyskerne trakk seg ut, overtok det norske forsvar stedet – og etter som årene gikk – ble bunkerne og dets nærområde en viktig brikke innenfor den såkalte *forhåndslagringen*. På 80-tallet kom området i sentrum for en del demonstrasjoner.

Det må ha vært en kolosal aktivitet rundt Hammer i 1941-42. De som bodde der gjorde seg sikkert sine tanker, og da Tirpitz gled inn fjorden måtte det både ha skremt og imponert samtidig. Større skip hadde aldri noen sett. I tradisjonsfortellingene het det seg at noen trodde det var Saltøya som hadde slitt seg løs. På Hammer, Belsvik, Hammerhaug og Svea skjønnte de bedre enn noen at krigen var kommet og banket på nettopp deres dør. De forstod straks at de ville bli liggende midt i skuddlinjen. En slik følelse må ha preget og satt sine spor for ettertiden. Og midt oppe i den taktiske og strategiske faren, slet de med skuffelsen og sinnet over å bli fratatt jord- og sjøveien, som ga



næringsgrunnlaget for oppsitterne. Så lenge krigen kom, og vedvarte, hadde de trolig ikke noe valg. Motstand var nytteløs og farlig. Men at oppsitterne etter krigen ikke fikk sin kystlinje tilbake, kan ikke være annet enn et overtramp fra myndighetene. Ikke bare frarøvet de befolkningen et av distriktets flotteste rekreasjonsområder, men de - i dobbelforstand - ”sperret inne” grunneierne langs fjorden.

I dag har Steinvik Lager trolig utspilt sin rolle – hva vet jeg. Og skal Forsvaret og kommunen gjøre noe, bør området - etter min mening - føres tilbake til oppsitterne langs fjorden, samtidig som kommunen etablerer et rekreasjonsområde – spesielt tilpasset handicapede og bevegelseshemmede mennesker. - (Eventuell problematikk rundt miner og andre fremmedlegemer bør kunne løses) - Det ligger for tiden en egnet ”boulevard” helt nede ved - og langs fjorden. Et ypperlig utgangspunkt for offentlig rekreasjon, kombinert med næringsdrift for lokale oppsittere – etterslekten må da få noe igjen for hva forfedrene har slitt og forsaket.

For de som opplevde krigen i Håmmårgrenda vil nok bestefar Ole J Hammers utsagn være svært så dekkende. Etter at anleggsarbeidet startet opp våren 1941, kom Ole til Arne Hammerhaug og sa: ”*De sjer ut som om ’n ha mista husbonsretten sin*”.